

TWITTER COM A OPORTUNITAT: IDENTITATS LGTB+, COMUNITAT I SEGURETAT

Twitter como oportunidad: identidades LGTB+, comunidad y seguridad

Twitter as an opportunity: Twitter as an opportunity: LGBT+ identities, community, and security

NATÀLIA MORA ENGUIX

nmoraenguix@gmail.com

Universidad de Barcelona

ORCID: 0009-0005-6978-2164

RESUM

Aquest treball de fi de grau proposa submergir-se en la xarxa social Twitter amb l'objectiu d'abordar tres preguntes fonamentals en referència al col·lectiu LGTB+. Al llarg d'aquesta investigació, es pretén explorar el paper que exerceixen les xarxes socials en la vida de les persones pertanyents a aquest col·lectiu, així com analitzar l'ús que fan de la plataforma Twitter. Una de les interrogants centrals que es planteja és comprendre si Twitter representa un espai segur per al col·lectiu LGTB+. Per a això, es realitzarà una anàlisi exhaustiva de les experiències, interaccions i dinàmiques que tenen lloc en aquesta xarxa social. En segon lloc, s'investigarà com les usuàries LGTB+ utilitzen Twitter com a mitjà per expressar la seva identitat, així com les estratègies que emprenen per autodescriure's i relacionar-se amb altres membres de la comunitat. Finalment, s'examinarà el concepte de "comunitat" en el context exclusivament en línia i s'avaluarà la rellevància social de la presència digital de les persones LGTB+ a Twitter, tant a nivell individual com col·lectiu. Amb la finalitat d'acotar l'abast de la investigació, se centrarà en un grup específic d'usuaris dedicats als videojocs Uncharted, The Last of Us i Apex Legends, dins dels milions d'usuaris que conformen la plataforma. Cal destacar que aquesta investigació s'ha dut a terme mitjançant una etnografia digital, la qual ha implicat la creació de vincles d'amistat amb els participants, els quals han atorgat el seu consentiment informat per formar part d'aquest estudi. Aquesta metodologia ha permès obtenir una comprensió més profunda de les experiències i perspectives de les persones LGTB+ a Twitter, enriquint així els resultats de la investigació.

Paraules clau: xarxes socials; identitats LGTB+; etnografia digital; comunitat; seguretat.

Fecha de recepción: 21/04/2023 · **Fecha de aceptación:** 22/05/2023 · **Fecha de publicación:** 03/10/2023

RESUMEN

Este trabajo final de grado propone sumergirse en la red social Twitter con el objetivo de abordar tres preguntas fundamentales en referencia al colectivo LGTB+. A lo largo de esta investigación, se pretende explorar el papel que desempeñan las redes sociales en la vida de las personas pertenecientes a este colectivo, así como analizar el uso que hacen de la plataforma Twitter. Una de las interrogantes centrales que se plantea es entender si Twitter representa un espacio seguro para el colectivo LGTB+. Para ello, se realizará un análisis exhaustivo de las experiencias, interacciones y dinámicas que tienen lugar en esta red social. En segundo lugar, se investigará cómo las usuarias LGTB+ utilizan Twitter como medio para expresar su identidad, así como las estrategias que emplean para autodescribirse y relacionarse con otros miembros de la comunidad. Finalmente, se examinará el concepto de "comunidad" en el contexto exclusivamente online y se evaluará la relevancia social de la presencia digital de las personas LGTB+ en Twitter, tanto a nivel individual como colectivo. Con el fin de acotar el alcance de la investigación, se centrará en un grupo específico de usuarios dedicados a los videojuegos Uncharted, The Last of Us y Apex Legends, dentro de los millones de usuarios que conforman la plataforma. Cabe destacar que esta investigación se ha llevado a cabo mediante una etnografía digital, la cual ha implicado la creación de vínculos de amistad con los participantes, quienes han brindado su consentimiento informado para formar parte de este estudio. Esta metodología ha permitido obtener una comprensión más profunda de las experiencias y perspectivas de las personas LGTB+ en Twitter, enriqueciendo así los resultados de la investigación.

Palabras clave: redes sociales; identidades LGTB+; etnografía digital; comunidad; seguridad.

ABSTRACT

This final degree project aims to delve into the social network Twitter with the objective of addressing three fundamental questions regarding the LGBT+ community. Throughout this research, the intention is to explore the role that social media plays in the lives of individuals belonging to this community, as well as to analyze their use of the Twitter platform. One of the central questions that arises is to understand if Twitter represents a safe space for the LGBT+ community. To achieve this, a comprehensive analysis of the experiences, interactions, and dynamics that take place on this social network will be conducted. Secondly, it will investigate how LGBT+ users utilize Twitter as a means to express their identity, as well as the strategies they employ to self-describe and interact with other community members. Lastly, the concept of "community" will be examined in the exclusively online context, and the social relevance of the digital presence of LGBT+ individuals on Twitter will be evaluated, both at an individual and collective level. In order to narrow the scope of the research, it will focus on a specific group of users dedicated to the video games Uncharted, The Last of Us, and Apex Legends, within the millions of users that make up the platform. It should be noted that this research has been conducted through digital ethnography, which has involved establishing friendship bonds with the participants, who have provided their informed consent to be part of this study. This methodology has allowed for a deeper understanding of the experiences and perspectives of LGBT+ individuals on Twitter, thus enriching the research outcomes.

Key words: social media; LGBT+ identities; digital ethnography; community; safety.

1. INTRODUCCIÓ, OBJECTIUS I PREGUNTES DE RECERCA

Twitter és una xarxa social creada l'any 2006, basada en missatges curts als quals es pot afegir contingut multimèdia. Un perfil a Twitter inclou uns espais per posar certa informació, principalment el nom d'usuari –que no sol ser el nom real–, el nom amb el qual es vol identificar, una biografia on es pot escriure el que es vulgui a mode de descripció del perfil o la persona i una foto de perfil. Twitter ha guanyat molta popularitat en els últims 4 o 5 anys i és una eina molt potent de socialització, informació i politització, especialment després de la pandèmia de la Covid-19. Un altre motiu que justifica aquesta etnografia és que les eines que ofereix la plataforma (com ara les opcions de cerca de paraules i l'existència d'espais al perfil per a mostrar informació) i el funcionament i ús que se'n fa permeten realitzar una tasca d'etnografia digital exhaustiva.

En funció de l'ús que en fan les usuàries, podem distingir Twitter i Stan Twitter. Aquest treball se centra en Stan Twitter¹. El terme “stan” prové de la cançó amb el mateix nom del raper Eminem. En la cançó original, Stan és un fan obsessionat amb una celebritat (el propi autor de la cançó); actualment, la paraula “stan” es refereix bàsicament a una persona que és fan d'un grup musical, actor, actriu, etc.

Dins de Stan Twitter, existeixen una gran quantitat de grups basats en interessos comuns. Un d'aquests grups podria estar compost per fans d'un grup de música, una sèrie de televisió o un llibre, que es posen en contacte i formen comunitat a partir del contingut que publiquen sobre el seu objecte d'interès.

En particular, aquesta recerca se centra en un grup de Stan Twitter dedicat a les sagues de videojocs *The Last of Us*, *Uncharted* i *Apex Legends*, principalment. Aquests videojocs tenen en comú que les empreses desenvolupadores han expressat de manera explícita i recurrent el seu suport al col·lectiu LGTB+² i el seu rebuig als discursos d'odi.

¹Per a referir-se a l'espai de Stan Twitter en el qual se centra la investigació, i no a la plataforma en si, les participants parlen de Twitter. En aquest treball utilitzem els dos termes per referir-nos a Stan Twitter.

²Ens referim aquí a les persones gais, lesbianes, trans i bisexuals i altres possibles identitats que queden englobades amb la “+”.

És important tenir present que els videojocs són un àmbit tradicionalment monopolitzat per homes cis-heterosexuals (Condis 2018) i, per tant, existeix una intenció clara de visibilitzar la presència de persones LGTB+ dins aquest món. De fet, actualment, els videojocs que resulten de més interès dins de Stan Twitter són aquells que han fet un pas endavant en la representació de la diversitat. Un exemple seria Ellie, la protagonista de la popular saga de videojocs *The Last of Us*, guanyadora de premis i amb milions de jugadors, que es presenta obertament com a lesbiana i que manté una relació amb una dona bisexual a la segona entrega del videojoc. Un altre exemple seria *Apex Legends*, que mostra un gran interès per la diversitat tant en els personatges (hi trobem un personatge no binari, un home homosexual, una dona lesbiana i una dona bisexual, entre altres) com en l'equip de realització i desenvolupament del joc. Aquest interès per la representació LGTB+ és expressat i reforçat freqüentment als perfils socials del videojoc per part de tot l'equip que hi participa, tant desenvolupadors com actors.

Donades les característiques d'aquests videojocs, en el grup que analitzarem participen moltes usuàries o aliades LGTB+, i és per això que he triat aquest espai per aquesta etnografia. Entorn el grup es forma una comunitat que crea i reforça unes normes de conducta i unes dinàmiques de relació que acaben anant més enllà del context online: aquestes dinàmiques no són particulars d'aquest grup en concret, sinó de tots els que existeixen a Stan twitter.

En aquest treball volem entendre com les usuàries LGTB+ fan servir aquesta xarxa social, quines estratègies per a l'autodescripció i identificació dels altres s'utilitzen, com es relacionen aquestes estratègies amb el concepte de "comunitat" en un àmbit exclusivament online i quina rellevància social té aquesta presència digital, tant individual com col·lectivament; és a dir, volem esbrinar per què és important Twitter per a la joventut LGTB+ actual en relació amb les identitats sexuals i de gènere. En conseqüència, ens fem aquestes preguntes de recerca: quin paper tenen les xarxes socials per al col·lectiu LGTB+? Quin ús fan aquestes comunitats de la plataforma Twitter? És Twitter un espai segur?

En últim lloc, cal aclarir que el col·lectiu LGTB+ no és homogeni, i, per tant, no es pot tractar com un únic col·lectiu o una sola comunitat sinó com una etiqueta que abarca un gran nombre d'identitats i experiències. A Twitter podem trobar discursos i debats i sovint controvèrsies envers les

identitats LGTB+ que diversifiquen les interpretacions i experiències dins del col·lectiu. Aquesta heterogeneïtat s'ha tingut present durant la realització de la recerca.

En la redacció d'aquest treball s'incorpora la perspectiva de gènere i el llenguatge inclusiu alternant les formes masculines i femenines.

2. MARC TEÒRIC

Els primer estudis sobre entorns digitals parlaven dels “efectos desinhibidores y democratizadores por la eliminación de marcas socioculturales (sexo, clase social, grupo étnico, etc.)” (Ardèvol 2003, 73) d'aquests entorns. Aquesta recerca prova que els entorns digitals no sols no han eliminat aquestes marques sinó que sovint s'estructuren entorn a elles.

Una etnografia digital ha de mostrar “cómo se organiza la vida social a partir de la interacción y la comunicación mediada por ordenador” (Ardèvol 2003, 73) i tenir en compte els aspectes socials i culturals del món digital (Téllez 2003; Martínez 2006; Murua 2007) i també del no digital. En consonància amb aquesta afirmació, en aquesta recerca partim de la idea de que els entorns digitals tenen característiques i dinàmiques específiques que no estan aïllades de l'entorn sociocultural sinó que estableixen amb aquest entorn una relació de continuïtat (Pink, Ardèvol i Lanzeni 2016). Els entorns digitals, a mig camí entre l'oralitat i l'escriptura (Ardèvol 2003), tenen unes característiques específiques que donen forma a patrons digitals i la vida en línia, però no estan separats dels contextos no online. La forma com considerem els entorns digitals té conseqüències sobre “la relación individual que tengamos con la tecnología y sobre las relaciones sociales que construyamos a través de ella” (Hine 2004, 17). Més endavant desenvoluparé aquesta idea en relació a les persones LGTB+.

Seguint a Hine, en aquesta recerca no hem iniciat l'entrada al camp amb unes idees preconcebudes sobre l'àmbit *online* i les seves dinàmiques, sinó que és l'etnografia digital la que ens porta a seguir les dades per analitzar les dinàmiques del grup. Entenem la digitalitat a partir de l'etnografia, i no l'etnografia a partir de la digitalitat i les seves particularitats.

En aquesta recerca, considerem que nosaltres afectem les tecnologies digitals i elles també ens afecten, en línia amb el que diu Kozinets:

La idea que la tecnologia no determina els comportaments socials humans, sinó que les tecnologies i els éssers humans són agents co-determinants i co-constructius és de crucial importància per als antropòlegs que estudien ciència i tecnologia. Amb les nostres idees i accions escollim tecnologies, les adaptem i els donem forma, de la mateixa manera que les tecnologies alteren les nostres pràctiques, comportaments, estils de vida i maneres de ser. (2010, 24)³

En resum, és essencial per aquesta recerca tenir en compte els patrons socials i culturals que afecten i són afectats per les pràctiques virtuals (González i Hernández 2008) i entendre com el que ocorre a Twitter afecta a l'entorn no digital.

Diferents autores afirmen que les xarxes socials, i Twitter en particular, són importants per a la creació de comunitats LGTB+ online, particularment de gent jove:

Els joves LGBTQ actuals han crescut amb Internet. Els recursos i entorns en línia LGBTQ són fonts importants d'informació i socialització per a ells. Investigacions anteriors (...) indiquen que els joves LGBTQ es connecten a Internet i busquen contingut relacionat amb LGBTQ per tenir un sentit de pertinença i socialitzar. Aquests objectius segueixen sent els mateixos en termes de llocs de xarxes socials. (Jenzen i Karl 2014, 4).

Per a la joventut LGTB+ Internet s'ha convertit en un recurs essencial (Craig et al. 2019 i 2021; McInroy et al. 2019). Lucero (2017, 124) considera que les joves LGTB+ se senten més còmodes que en altres entorns comunicant-se en línia a través de les xarxes socials i utilitzen les xarxes socials com a eina per explorar la seva identitat sexual i de gènere. Aquesta evidència ofereix la possibilitat d'utilitzar les xarxes socials per arribar als joves LGBTQ de maneres que encara desconeixem, però per a les que ens cal entendre quin tipus d'espais virtuals s'utilitzen i de quina manera. Aquesta recerca aspira a aportar dades en aquest sentit.

Paradis (2016) també posa de relleu la presència de la comunitat LGTB+ i, en especial dels joves, en àmbits online. Els entorns digitals ofereixen un espai que no existeix en els àmbits familiar o acadèmic "Mentre que els joves de minories sexuals i de gènere ocupen espais públics reduïts a l'escola (...) i a les seves famílies, hi ha innombrables llocs web compatibles amb LGBTQ. Poden reivindicar la seva identitat, aprendre i relacionar-se amb els companys LGBTQ" (Paradis 2016, 2).

Tot i així, l'autora adverteix dels perills de categoritzar la joventut LGTB+ com una comunitat present i lliure únicament *online*, perquè podem crear una divisió entre allò que alguns podrien

³ Totes les traduccions tant dels textos com de les entrevistes són de l'autora.

considerar “comú” (la vida “real” i l’heterosexualitat normativa) i allò “diferent” (la vida *online* i les identitats LGTB+) (Paradis, 2016).

Cal doncs emmarcar les realitats LGTB+ en un context més ampli que allò digital i l’experiència a Twitter, donat que aquestes identitats no existeixen solament dins d’aquest context (Enguix 2016). Jenzen i Karl, al seu estudi sobre les experiències a un centre LGTB+ i la presència d’aquest centre a les xarxes socials, consideren que els dos àmbits estan interconnectats de maneres complexes, ja que les xarxes socials formen part de l’experiència viscuda i no estan separades d’ella (Jenzen i Karl 2014, 4).

Segurament Craig està entre les autores que més han treballat sobre joves LGTB+ (Craig et al. 2019 i 2021). Aquestes autores confirmen que l’experiència en xarxes socials va més enllà i té un impacte en la vida *offline* de la joventut LGTB+: “Les activitats en línia van permetre als participants accedir a recursos, explorar identitats, trobar semblances, sortir de l’armari digitalment abans de sortir de l’armari fora de línia i, posteriorment, ampliar les seves noves identitats a la seva vida fora de línia” (Craig i McInroy 2013, 105).

En conseqüència, en aquesta recerca pararem atenció a allò que es visibilitza (Oosterhoff 2014) i considerarem que les estratègies i dinàmiques que es mantenen a Twitter afecten les experiències de les joves LGTB+ que participen en el grup a analitzar més enllà de les interaccions digitals, com veurem més endavant a l’anàlisi.

3. METODOLOGIA

Per a realitzar aquesta recerca, ens hem basat en l’anàlisi de contingut de bibliografia especialitzada i en l’etnografia digital per a poder captar de manera més concreta les pràctiques i experiències d’un context *online* i poder entendre les interaccions digitals i els patrons socials en la xarxa social Twitter, entesa com un camp en sí mateix. L’etnografia, i en aquest cas l’etnografia digital, serveix per enriquir els significats de la tecnologia i captar els processos culturals mediats per les tecnologies (Hine 2004). Una de les complicacions més importants que planteja una etnografia digital és acotar el camp per poder realitzar un seguiment i escriure un diari de camp adequat (Ardèvol 2003).

És la familiarització amb les característiques i funcionaments de la plataforma el que ens permet poder realitzar una bona etnografia en un camp tan ampli.

La recerca s'ha centrat en un grup dedicat a videojocs, principalment *The Last of Us*, *Uncharted*, i *Apex Legends* de Stan Twitter. És molt difícil delimitar els membres participants d'aquest grup, ja que els grups no són tancats. Els límits i els espais creats són sempre porosos, contestables i canvians (Talbot et al. 2020, 61). Els membres que interactuen dins i amb aquest grup superen el miler. L'entrada a camp va estar facilitada pel fet que jo formava part d'aquest grup amb un perfil personal des del juny de 2020. Es va considerar apropiat utilitzar aquest compte per a realitzar el treball de camp i per facilitar l'establiment de *rapport* ja que existia un cert grau de confiança i amistat prèvies amb els participants de la recerca que m'ha permès aprofundir més a les entrevistes i crear una xarxa de contactes més àmplia.

El coneixement previ de la plataforma, les seves eines i funcionament i el llenguatge particular que s'hi utilitza, ha facilitat la recerca i la recollida de dades. A més, s'han pogut observar els continguts de perfils privats, així com també grups i missatges de xat privats, sempre amb consentiment. Tot i així, la recerca digital suposa un cert grau d'impersonalitat i per això l'apropament previ com a usuària i no sols com a investigadora ha sigut essencial. La meua posició com a investigadora va ser clara des del primer moment i es va obtenir consentiment explícit de les participants en la recerca per a realitzar aquest treball.

L'etnografia digital realitzada ha consistit en l'observació participant a l'espai de Stan Twitter seleccionat i entrevistes semi-estructurades a 7 usuàries de la plataforma, contactant primer per missatge privat i demanant la seva col·laboració. Aquestes entrevistes han resultat útils per a focalitzar l'observació en certs aspectes de la interacció diària a Twitter i per triangular les dades. Les participants entrevistades, identificades per les seves inicials per a mantenir l'anonimat, són:

Taula 1. Llistat de persones entrevistades

Nom	Data de Entrevista	Edat	Lloc de Residència	Orientació Sexual	Identitat de Gènere
V	10/05/21	19	Londres (origen Turquia)	bisexual	Cisgènere, pronoms femenins
C	12/05/21	28	Mèxic	bisexual	Gènere fluid, cap preferència
L	10/05/21	19	Malàisia	-	Pronoms femení i neutre
JJ	03/03/22	22	Estats Units	heterosexual	Cisgènere, pronoms masculins
S	12/04/22	19	Estats Units	bisexual	Cisgènere, pronoms femenins
D	15/04/22	18	Yorkshire	-	No binarix, pronoms neutres
J	02/05/22	21	Austràlia	bisexual	No binarix, pronoms neutres

Font: Elaboració pròpia

A l'observació, s'ha parat atenció als perfils d'usuaris per a veure quins patrons es repeteixen en la presentació de cada persona, com s'utilitzen les eines d'identificació oferides per Twitter (foto de perfil, nom i biografia) i quina informació solen contenir. També s'han realitzat cerques de paraules clau a través del buscador incorporat a Twitter, que permet buscar una paraula concreta i mostra tot el contingut que conté aquella paraula o paraules. Per aquesta recerca hem buscat, per exemple, termes relacionats amb el col·lectiu LGTB+ (“pronoms”, “trans”, “homofòbia”) i també amb Twitter (“foto de perfil”, “biografia”, “nom d'usuari”), entre altres, per a observar quins continguts s'hi relacionen i, a més, contrastar les dades obtingudes al grup principal d'usuàries.

4. ANÀLISI

4.1. L'entrada a Twitter: estratègies inicials de presentació

La primera cosa que fa una usuària quan entra a Twitter és crear un perfil. El perfil consisteix en una foto o avatar i un text que pot ser una breu descripció. L'elecció d'una foto de perfil o una altra és una decisió molt significativa, perquè sol ser una manera explícita i directa d'incloure's dins d'un grup particular. Per exemple, una persona que dedica el seu compte de Twitter a un grup de música, pot tenir una fotografia del seu membre favorit del grup com a avatar. D'aquesta manera, s'utilitza la foto de perfil com una insígnia identificativa que facilita la creació d'una xarxa de relacions basada en els

interessos comuns. Aquesta construcció d'un perfil entorn els gustos propis desindividualitza a l'usuària de Stan Twitter ja que centra la seva presentació no en la seva personalitat o individualitat, sinó en la seva pertinença a un col·lectiu. Talbot et al. (2020), en el seu estudi realitzat sobre la joventut LGTB+ i les xarxes socials, han comprovat també que la desconexió de contactes estrets i familiars és una característica de Twitter que porta als usuaris a utilitzar aquesta plataforma: "Alguns participants van descriure Twitter i Tumblr com a menys "personals" perquè eren menys propensos a relacionar-se amb contactes domèstics i coneguts en aquestes plataformes" (Talbot et al. 2020, 14).

Aquesta estratègia facilita la creació d'una comunitat i l'establiment de relacions directes amb altres usuàries sota l'anonimat i la seguretat que aquest comporta. Un cop establertes les relacions i la participació dins d'un grup a Stan Twitter la usuària podrà donar a conèixer informació més personal si ho veu adient.

Un altre aspecte rellevant de Stan Twitter és la informació que es posa a la descripció del perfil, anomenada biografia. Trobem dinàmiques particulars respecte a la informació que es posa al perfil, el tipus d'imatges o contingut que es penja i com s'actua. L'entrevistada V descriu aquestes dinàmiques com "Twitter etiquette". Descriu aquesta "etiqueta" com un seguit de normes de comportament que s'esperen de les persones que formen part de Stan Twitter i que permeten establir bones relacions i una bona presència online dels usuaris. Entre les normes més habituals trobem la inclusió dels pronoms de referència, d'informació personal detallada –edat, sexualitat– i la inclusió d'una sèrie de condicions per poder seguir a la usuària (*BYF/Before you follow*).

Una part molt important d'aquestes normes es refereix als pronoms que utilitza la persona. Tot i que, originalment, especificar els pronoms utilitzats era propi de persones transgènere, recentment és comú que les persones amb qualsevol identitat de gènere mostrin els seus pronoms a la descripció dels seus perfils per tal que altres persones s'hi puguin referir correctament, però també s'interpreta com una mostra de suport a les persones transgènere. El fet que qualsevol persona pugui tenir els pronoms a la biografia normalitza aquesta pràctica però també evita que les persones transgènere siguin fàcils de localitzar i potencialment ser víctimes d'assetjament virtual, atacs transfòbics o altres violències. Per

aquesta raó, és comú que es recordi constantment en forma de tweets que qualsevol persona que es consideri “aliada” o part del col·lectiu LGTB+ ha de tenir els pronoms a la biografia.

Les següents captures de pantalla il·lustren aquesta estratègia. La primera persona considera que hauria de ser “il·legal” no tenir els pronoms a la presentació del perfil, reforçant la norma de fer pública informació personal d’aquest tipus entre els usuaris de Twitter:

Tweet d'un usuari dient que no tenir pronoms a la biografia hauria de ser il·legal

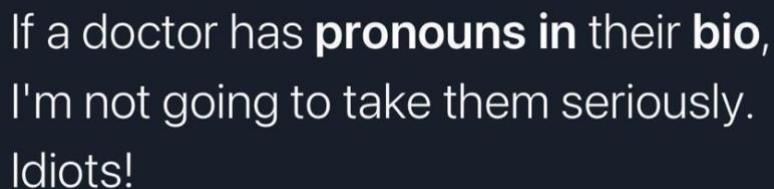

Not having **pronouns** in your bio
should be illegal

Font: Captura de pantalla d'el·laboració pròpia, twitter.com, 13 març 2022

A la vegada, aquesta pràctica, com hem comentat, també converteix a les usuàries en víctimes d'atacs:

Tweet d'un usuari que no pren seriosament a les persones amb pronoms a la biografia

If a doctor has **pronouns** in their bio,
I'm not going to take them seriously.
Idiots!

Font: Captura de pantalla d'el·laboració pròpia, twitter.com, 13 març 2022

La informació personal que es fa pública té un paper molt important a Twitter. És comú utilitzar l'aplicació Carrd per crear pàgines web molt simples però amb la possibilitat d'edició, i incloure fotografies normalment relacionades amb els seus interessos i altra informació considerada rellevant. Aquí els usuaris fan una presentació personal i dels seus gustos.

Exemple de pàgina Carrd amb informació de l'usuari.

Font: Imatge descarregada de https://www.pinterest.es/sweatlullaby_/aesthetic/. 9 març 2021

En aquest Carrd trobem una presentació de la persona on explica els seus gustos amb l'objectiu de trobar altres usuàries amb interessos similars. Inclou també dades personals com la seva edat, pronoms i ètnia, i els criteris que s'han de complir abans de poder seguir el perfil d'aquesta persona. L'apartat "BYF" ("before you follow"/ "abans de seguir") especifica que s'ha de posar una advertència de contingut⁴ per publicacions que esmentin trastorns alimentaris, i també demana que les persones menors de 14 anys no interactuin amb aquesta usuària. Aquest apartat és utilitzat per a mantenir distància

⁴ Twitter ofereix l'opció de silenciar paraules, i, per tant, els tweets que continguin aquestes paraules no seran visibles. És comú, doncs, que quan una publicació mostra contingut que podria causar una reacció negativa a certs usuaris (com violència, contingut explícitament sexual, etc.) es posi una advertència de contingut per a que persones que hagin silenciat una paraula no vegin el *tweet*.

amb les usuàries que no compleixin els criteris que la persona considera necessaris per a poder relacionar-s'hi de manera còmoda i segura. L'ús de l'apartat BYF és molt comú i el trobem en la majoria de Carrds.

Aquesta estratègia facilita la creació de vincles amb les persones amb interessos similars i també exclou a aquelles persones o *tweets* amb les que no es desitja interactuar. Això ens porta al concepte de visibilitat com a categoria significativa (Brighenti 2007) i a la necessitat de fer de Twitter un espai segur. El grup d'usuàries en el que se centra aquesta recerca mostra obertament la seva identitat LGTB+ o són persones aliades del col·lectiu LGTB+, i ho fan explícit en les estratègies que estem explorant, com els perfils o els Carrds. Això és possible perquè gràcies al “Twitter Etiquette” es facilita la identificació entre els usuaris, i, segons V, s'assegura que tothom tingui una experiència “còmoda”: “Però suposo que amb Twitter és més una comunitat, [...] s'assegura que tothom sigui benvingut, que tothom estigui segur i que es mostrin els teus pronoms, la teva edat, això crea una mena de límit, i assegura que tothom se senti còmode.” (V, entrevista, 10 maig 2021)

Visibilitzar-se com a membre d'una minoria o grup vulnerable comporta un perill (Wagaman et al. 2020): les normes de comportament generen un espai segur. Com Talbot et al., afirmen:

Moltes persones LGBTQ+ gestionen acuradament les seves actuacions de gènere i sexualitat a les xarxes socials. Per gestionar aquestes actuacions, les persones LGBTQ+ utilitzen controls de privadesa i seguretat; controlen l'autoexpressió; gestionen xarxes d'amistat; creen diversos comptes; curen i editen fotografies personals; restringeixen el contingut relacionat amb LGBTQ+ a espais més anònims. (2020, 4)

Al grup analitzat trobem les mateixes estratègies. L'espai del grup no existeix, sinó que es construeix i reconstrueix mitjançant accions i interpretacions (Brownlie 2018, 61), normes i estratègies de presentació que guien les interaccions per generar un espai segur.

Els perfils de les participants en aquest grup poden ser considerats també com un exemple d'activisme (Aguilar-Forero 2017). La visibilitat és una eina política que ha permès fer reconeixibles, presents i intel·ligibles (és a dir, visibles) comunitats prèviament marginades, estigmatitzades, precàries o vulnerables com ara les LGTB+; és un requisit per a la legitimació política, l'acció política, el reconeixement públic i l'apoderament (Enguix 2019).

4.2. Ser LGTB+ a Twitter: la circulació de continguts

Una característica important de Stan Twitter és l'omnipresència del discurs i l'expressió de la comunitat LGTB+. Codis de conducta com ara mostrar els pronoms o explicitar la identitat en termes LGTB+ visibilitzen la diversitat sexual i de gènere. També és habitual especificar la sexualitat de la persona usuària a la biografia del seu perfil al Carrd o posant al seu perfil alguna bandera LGTB+ (Arc de Sant Martí, bandera trans, etc.). A la següent captura de pantalla, la usuària especifica els seus pronoms i orientació sexual juntament amb l'edat i la seva presentació:

Exemple de biografia de Twitter amb informació sobre l'usuària

Font: Captura de pantalla d'el·laboració pròpia, twitter.com, 21 maig 2021

El fet de formar part de la comunitat LGTB+ no només impregna la presentació dels usuaris, ja que es fa explícit al mateix espai que el nom o l'edat, sinó que també està present de manera constant en el contingut que es publica.

L'edició i publicació de contingut relacionat amb els interessos de cada grup és un aspecte fonamental de Stan Twitter i serveix per reafirmar i visibilitzar-se regular i explícitament dins d'un grup. En el grup analitzat, el contingut publicat sobre els videojocs inclou explícitament la identitat LGTB+ i les seves expressions.

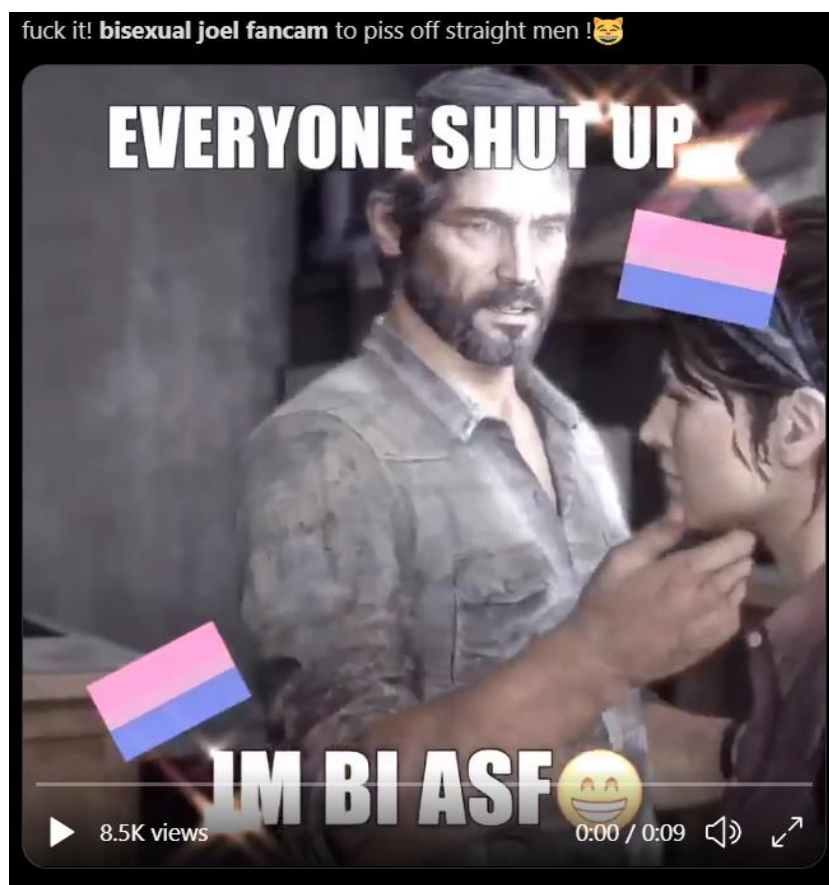
Una de les estratègies utilitzades per a visibilitzar-se com a persona LGTB+ o aliada és la realització d'un *fancam*⁵ o vídeo editat d'un personatge dels videojocs, que també sol incloure alguna bandera LGTB+. La creació de contingut com vídeos o fotos editades, serveix per arribar a altres

⁵ Un *fancam* és un vídeo curt editat per l'usuari en el qual apareixen una o múltiples persones o personatges. Té l'origen en els fans del K-Pop o pop coreà, que les realitzen amb actuacions dels seus grups o cantants preferits.

usuàries, ja que es compartirà més vegades. Com sempre se li associen elements d'identificació LGTB+, aquestes elements “viatgen” amb els continguts fora del grup on s’han generat.

També s’expressa la identitat LGTB+ en els anomenats *headcanons*, una estratègia mitjançant la qual s’assigna una identitat concreta o trets característics a un personatge fictici, que normalment està en relació amb l’orientació sexual o identitat de gènere de la usuària que el fa, el que li permet veure’s representat o representada en els personatges. El headcanon s’oposa al *canon*, que es refereix a les característiques o identitats confirmades explícitament en un personatge. Un exemple és aquesta fancam del personatge principal del videojoc *The Last of Us*, Joel Miller. Aquest personatge no té una orientació sexual confirmada, i per tant l’usuari el representa com a bisexual de manera molt explícita, mitjançant la combinació d’un símbol (la bandera bisexual) i un text (“que calli tothom, sóc bisexual”):

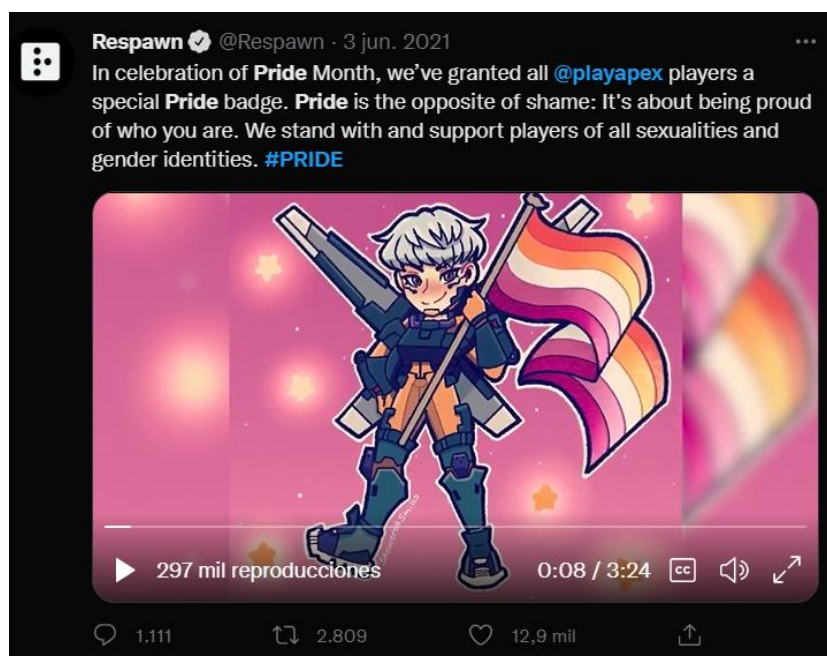
Tweet on es mostra un personatge de videojoc editat per l'usuari

Font: Captura de pantalla d'el·laboració pròpia, twitter.com, 19 desembre 2021

En aquest exemple, la usuària ha inclòs un comentari en el qual diu que ha fet aquest fancam per a “molestar als homes heterosexuales”. Es tracta d’una referència a la tradicional associació dels videojocs amb els homes heterosexuales que reforça la voluntat de visibilitzar les persones LGTB+ dins aquest món. Aquesta voluntat s’expressa i reforça per part dels desenvolupadors i actrius, a més de les usuàries. El perfil oficial de l’empresa responsable del desenvolupament del joc *Apex Legends*, Respawn Entertainment, mostra obertament el seu suport al col·lectiu LGTB+ durant el mes de l’Orgull mitjançant un vídeo amb diferents imatges dels seus personatges amb banderes LGTB+:

Tweet de l’empresa Respawn on s’anuncia la seva participació en el mes de l’orgull⁶

Font: Captura de pantalla <https://twitter.com/Respawn>, 7 desembre 2021

L’empresa desenvolupadora dels videojocs *Uncharted* i *The Last of Us*, Naughty Dog, també mostra el seu suport amb un *tweet* per a commemorar el mes de l’Orgull LGTB+:

⁶ Traducció: Per a celebrar el Mes de l’Orgull, hem concedit a tots els jugadors de @playapex una insígnia especial de l’Orgull. L’orgull és el contrari de la vergonya: es tracta d’estar orgullós de qui ets. Acompanyem i donem suport als jugadors de totes les sexualitats i identitats de gènere. #ORGULL

Tweet de l'empresa Naughty Dog mostrant el seu suport a l'orgull LGTB+

Font: Captura de pantalla https://twitter.com/Naughty_Dog, 7 desembre 2021

Twitter és una enorme font d'informació: al grup estudiat la informació sobre identitats LGTB+ està molt present en fils⁷ de *tweets* dedicats a explicar conceptes relacionats amb el col·lectiu o experiències pròpies. Les eines i el funcionament de la plataforma permeten la difusió de contingut de manera molt fàcil, ja que a la pàgina principal apareixen tots aquells *tweets* amb els quals les persones que segueixes han interactuat. C considera l'accés a informació i experiències diverses LGTB+ com un avantatge de Twitter:

Es una herramienta para seguir creciendo y seguir informando, porque nunca vamos a tener el 100% de las experiencias. [...] como parte de la comunidad LGTB también es siempre estar con esa atención de escuchar a las otras personas, que aunque se identifiquen igual que yo, van a tener una experiencia diferente a la mía. (C, entrevista, 12 maig 2021)

J considera Twitter com una eina essencial per a obtenir informació i entendre la seva identitat:

Creus que Twitter t'ha ajudat?

Definitivament sí. Twitter ha estat un bon lloc per reunir opinions de la gent, fets i informació perquè jo digui, d'acord, ara puc entendre una mica millor de mi mateix. [...] Definitivament és una bona font d'informació, però has de mirar més enllà de les opinions de la gent i crear-ne la teva pròpia utilitzant tota aquesta informació. Hi havia tantes coses que no entenia, i ara ho entenc perquè he estat a Twitter. Entenc com funciona la gent i aquestes coses, perquè això no ho he après mai al deixar l'institut abans d'hora. (J, entrevista, 2 maig 2022)

Mohamad i Mazlan (2020), en el seu estudi sobre l'ús de Twitter entre la joventut malaia, afirmen que l'accés a informació i coneixement, principalment en allò relatiu al col·lectiu LGTB+ i a la seva pròpia identitat, és un dels aspectes més destacables de Twitter:

Finalment, la informació obtinguda pels participants és coneixement. La majoria dels coneixements adquirits estan relacionats amb LGBTQ. Això es deu al fet que el coneixement sobre LGBTQ no es pot

⁷ Un fil de Twitter és una sèrie de tweets connectats publicada per un sol usuari, per la qual cosa es pot incorporar a la publicació una major quantitat de paraules i informació. Se solen utilitzar per explicar una història o compartir informació que no cap en un sol tweet.

obtenir a través del mitjà convencional, ja que la societat malàisia ho considera un tabú. Així, Twitter és una plataforma alternativa perquè puguin obtenir coneixements. (Mohamad i Mazlan 2020, 444).

La informació que troben en línia, que és creada habitualment per altres persones LGTB+, els permet buscar etiquetes per als seus sentiments i experiències i els ajuda en el desenvolupament de la seva identitat (Craig i McInroy 2013, 101). Les nostres entrevistes confirmen que Twitter, particularment en contextos que prohibeixen l'expressió de la diversitat sexual i de gènere, funciona com una xarxa d'informació i coneixement però també com una xarxa de suport que es percep com un espai segur, com veurem al següent apartat. Això és possible perquè, com hem vist, les identitats i el discursos LGTB+ tenen una presència molt explícita i recurrent a la plataforma.

4.3. És Twitter un espai segur?

Fins el moment hem explorat les estratègies per a l'expressió de les realitats LGTB+ al grup dedicat a videojocs de Stan Twitter, que consisteixen fonamentalment en incloure pronoms, Carads, banderes, headcanon, fancams i fotos de perfil. Però, és Stan Twitter un espai segur per parlar d'aquestes realitats?

Twitter pot no ser 100% segur si el perfil és públic i es fa referència a la identitat sexual i de gènere en el perfil i/o els continguts, perquè qualsevol persona que busqui paraules com “bisexual”, “trans”, etc. trobarà tots els *tweets* relacionats o que inclouen aquests termes. Ser visible, com hem dit, apodera però també assenyala i, actualment, Twitter és una plataforma molt utilitzada per membres de la dreta, l'extrema dreta i altres persones defensores de la misogínia o la LGTBfòbia. La impunitat amb la que poden promoure un discurs d'odi ve reforçada per l'anonimat que la plataforma afavoreix.

Per altra banda, l'anonimat també pot ser positiu per a la creació de comunitat i relacions *online* i per afavorir un espai de seguretat. Informants com ara D posen de relleu aquest aspecte:

És relativament anònim perquè mirant el meu perfil no sabreu gaire de mi, a part que sóc fan d'Uncharted, i els meus pronoms són “elle”, i poc més. Crec que definitivament pots entrar en discussions i coses, però no voldria dir necessàriament que estiguis en risc. A menys que et trobis amb algun pirata informàtic que et pugui enviar la teva adreça IP o alguna cosa així. (D, entrevista, 15 abril 2022)

Segurament per aquest motiu, la gran majoria de les meves informants considera Twitter com un espai segur per a expressar-se lliurement com a persones LGTB+ perquè “l'anonimat permet a les

usuàries ser creatives en un espai relativament segur, a més de proporcionar a les participants la possibilitat de reiniciar o modificar les seves identitats a voluntat” (Craig i McInroy 2013, 101).

La percepció de Twitter com espai segur és més rellevant en els casos de persones que no poden fer pública la seva identitat o les seves idees fora d'un context *online*. Com diu Paradis:

Fins i tot quan la vida és dura per a alguns joves de minories sexuals i de gènere, troben consol, suport i comunitat en línia. En general, les meves dades mostren que els joves de minories sexuals i de gènere troben a Internet un espai social inclusiu per a l'expressió, acceptació i exploració de les seves identitats queer. (2016, 17)

Per L, que viu a Malàisia, aquest grup és un espai on pot expressar-se lliurement, tenint en compte que viu en un context on la comunitat LGTB+ encara pot ser castigada legalment:

N: Esmentes molt que vols marxar de Malàisia.

L: Sí, sí.

N: És perquè és un entorn on no et sents còmoda sent tu mateixa?

L: És un lloc molt de merda, bàsicament. La gent aquí és molt poc acollidora i molt tancada de ment. I és insegur, una mica, si ets una persona LGBT que viu aquí. No està tan malament com a altres països, però encara és punible i la gent et menysprearà. Així que per això vull marxar, per allunyar-me de la meua família, perquè no m'entenen. (L, entrevista, 10 maig 2021)

El col·lectiu LGTB+ es considera un "moviment" obscè a Malàisia a causa de la percepció negativa de la societat. Es considera que el col·lectiu existeix a partir de la liberalització que prové de la promoció de la llibertat de drets que va més enllà de les creences, la religió i les normes locals (Mohamad i Mazlan 2020, 445). Per aquesta raó, espais *online* com Twitter suposen un espai més segur objectivament per a la joventut malaia.

Trobem idees similars a l'estudi de Vickery sobre la joventut LGTB+ marroquina:

Especialment a les comunitats reprimides on hi ha barreres per a la navegació social normal, és crucial trobar maneres de pertànyer i persones amb les quals es comparteix un sentiment de pertinença. Les persones LGBT estan presents a tot arreu, però al Marroc la seva presència és ignorada en el millor dels casos i perseguida en el pitjor. A més, la importància que es concedeix a la família a la societat marroquina fa que sigui gairebé impossible l'elecció entre decebre i avergonyir la pròpia família optant per participar en l'existència LGBT oberta o, alternativament, deixar la família enrere a la recerca d'un lloc on hi hagi una major acceptació de les persones LGBT. (Vickery, 2016, 33).

Per tant, es pot observar com la dificultat d'expressar obertament la identitat en un context *offline* és un factor més que contribueix a la necessitat de crear relacions personals i un espai segur en un àmbit *online* com Twitter.

El tema de la família i la distància de la família que Twitter facilita, també apareix en el relat de JJ, que s'identifica com un home cis heterosexual:

Em vaig unir a Twitter perquè volia veure com de diferent és de Facebook. Em va encantar conèixer gent nova que no és la meua família. També m'encanta que els membres de la meua família no tinguin Twitter, així que puc expressar el meu veritable jo. [...] Sí, crec que Twitter és un espai segur. Sí, hi ha persones homòfobes i racistes, i altres tipus d'odi i negativitat. Però així és el món. Però m'alegro de seguir i de ser amic de la gent adequada, com tu. (JJ, entrevista, 3 març 2022)

El fet de relacionar-se amb persones amb les que es té en comú un interès però que no són família, crea un espai de confiança, seguretat i llibertat que permet a JJ l'expressió del seu "veritable jo".

També trobem idees similars en l'entrevista a V:

Algunes persones sí que fan servir Twitter com una escapatòria, o com a lloc on es poden expressar perquè no ho poden fer a la vida real [...]. Una altra cosa que és realment fantàstica, m'agrada, i agraeixo molt de Twitter, perquè no estic en una posició en què pugui fer-ho a la vida real. (V, entrevista, 10 maig 2021)

En suma, segons les experiències de les informants, aquest grup és un espai on se senten segures per a l'expressió de les identitats LGTB+. Si una participant és objecte d'atacs o discursos d'odi, es mobilitza tota la comunitat per defensar-la. Per tant, com diu V, aquesta xarxa de suport que existeix creada dins de cada "tribu" o comunitat de Stan Twitter ofereix una seguretat a les usuàries que decideixen parlar obertament de la seva identitat LGTB+. Un fragment del meu diari de camp incideix en aquesta idea:

Avui s'ha descobert que una de les persones que coneixíem la majoria de persones d'Uncharted Twitter i The Last of Us Twitter ha resultat ser un noi que ja coneixem fent-se passar per una altra persona. Aquest noi, anomenat T, va fer comentaris negatius i bromes sobre assetjament sexual (no sé exactament què), i per tant tothom el va expulsar del grup mesos enrere. Algunes persones ja teníem la sospita que era ell amb un perfil diferent, però avui s'ha confirmat, i tothom ha començat a publicar tweets informant a la gent, i l'hem deixat de seguir. Tothom diu que ha traït la seva confiança. (Diari de camp, 23 d'abril 2021).

En aquest cas, tota la comunitat va actuar conjuntament en saber que s'havia tornat a unir al grup una persona a la qual s'havia expulsat per comentaris i actituds intolerables. Es va informar a tots els usuaris de la identitat real d'aquest usuari i es va fer saber el que havia fet, per tal que tothom deixés d'interactuar amb ell.

Aquesta actuació en grup és molt comuna davant comentaris racistes, homòfobs o altres comentaris ofensius. Si una persona n'és víctima, o els veu a la seva pàgina principal, fa saber a la resta d'usuàries qui està fent els comentaris. Així, un gran nombre de persones intervenen, defenent a la persona del grup i atacant a la que fa els comentaris ofensius, fins al punt que aquesta persona,

normalment, desisteix i no fa més comentaris. Aquest tipus d'actuació en grup és molt particular de Twitter, i a major escala pot implicar el bloqueig de *hashtags* o etiquetes d'ideologia d'extrema dreta, per exemple.

Les informants, com ara V al fragment ja reproduït, també posen de relleu com existeix una necessitat de poder parlar de certs temes de manera oberta, així com de trobar persones que passen per les mateixes experiències. Trobar persones de característiques similars en un context semblant que narren la seva experiència en el dia a dia ajuda a entendre la pròpia identitat. C parla d'aquest tema:

Creo que es una comunidad en la que, Twitter en general, hay más de esa apertura. Y siento que no necesariamente por ser el hecho de que es Twitter, sino el hecho de que estás en línea hace mucho más fácil buscar y encontrar comunidades y nichos con los que te vas a sentir identificado. [...] Entonces encontrar esos nichos en línea es mucho más fácil que estar buscando, en la vida real de es, o no es, o como sé que no está en contra de mi identidad, me va agredir de alguna manera. Entonces creo que en ese sentido es más seguro llevarlo a digital. (C, entrevista, 12 maig 2021)

Per tant, el sentiment de comunitat en base a identitats i experiències compartides té una funció molt important com a xarxa de suport per a les persones LGTB+ i d'altres minories en tots els contextos i molt particularment en aquells contextos que no permeten l'expressió de les identitats LGTB+. Genera un espai en el qual poden expressar la seva identitat d'una manera que no poden fer a la vida "real" o en altres contextos. Permet parlar obertament dels dubtes, dels problemes, o simplement, dels fets del dia a dia que no es poden comentar en cap altre context. Aquest grup és un espai segur en el sentit que apunta Brownlie (2018, 62) perquè un espai segur no depèn només de qui està inclòs o exclòs i què s'expressa, sinó també de com els que hi són presents escolten i responen.

5. CONCLUSIONS

En aquest treball hem vist que existeix una necessitat per part de la joventut LGTB+, a nivell global, de trobar un espai on desenvolupar, entendre i expressar lliurement la seva identitat. En relació amb les preguntes de recerca que formulàvem, podem dir ara que les xarxes, i Twitter en particular, tenen un rol fonamental per al desenvolupament, la comprensió, l'intercanvi d'experiències i l'expressió de les identitats LGTB+. A partir de les estratègies d'identificació i comunicació que hem explorat en aquesta investigació, podem afirmar que a Twitter es genera una comunitat online que és un espai segur on poder expressar-se, la qual cosa té un impacte positiu en la vida de les joves LGTB+. Aquest espai segur està construït sobre tres pilars fonamentals i les seves relacions: la visibilitat, l'anonimat i la comunitat.

La visibilitat és essencial per a l'existència d'un espai segur; aquell qui no és visible no necessita un espai segur. És, a més, una eina imprescindible per a la creació de relacions amb les altres i per a la creació d'un sentiment de comunitat basat en allò que la usuària mostra, en el nostre cas d'estudi les identitats LGTB+. Com hem vist, la visibilitat comporta vulnerabilitat, el que fa de la confiança mútua un element imprescindible a l'hora d'establir relacions amb altres usuàries.

L'anonimat compensa la vulnerabilitat que comporta fer-se visible com a part d'un col·lectiu, una minoria o cert grup d'edat (Craig et al. 2019). Sovint, com hem pogut veure, la informació que es fa pública no remet a informació personal de la persona darrere el perfil; es crea, per tant, un vel de protecció i seguretat al voltant d'aquesta persona que li permet tenir una presència pública *online* en una plataforma tan gran com Twitter, sense veure's exposada.

En últim lloc, el sentiment de comunitat és l'element principal que permet que Twitter es converteixi en un espai segur d'expressió de les realitats LGTB+. La visibilitat i l'anonimat permeten l'existència d'aquesta comunitat i xarxa de relacions personals que es posa de relleu al grup protagonista d'aquesta recerca. La possibilitat d'expressar-se lliurement però també d'establir una xarxa de relacions personals, suposa que l'usuari passi a ser persona, es personalitzi la relació amb les altres i esdevingui, potser, una amistat i un suport molt valuós per les informants, com les entrevistes i les observacions al

camp mostren. Per altra banda, el sentiment de pertinença a un col·lectiu també contribueix a que Twitter tingui un impacte positiu en la vida i l'experiència *online* de les usuàries.

Entendre com aquestes dinàmiques *online* afecten la salut mental, la identitat, i, en general, la qualitat de vida de les persones joves LGTB+ és essencial per a la construcció d'espais segurs *online*, però també *offline*. Aquí hem pogut veure com l'anonimat, la visibilitat i la comunitat permeten reivindicar la identitat en contrast amb l'encara existent repressió i estigma que pateix el col·lectiu LGTB+ en molts contextos. Gràcies a les dinàmiques i comunitats creades *online* hem vist que la reivindicació i visibilització d'aquestes identitats és necessària i rellevant socialment. El debat queda obert per futures recerques que es puguin desenvolupar més en profunditat entorn la visibilitat i l'expressió de la identitat *online* i *offline*, i la seva relació amb l'activisme, en la que no hem pogut aprofundir en el cas de la comunitat protagonista d'aquesta investigació.

Este artículo se debe citar como:

Mora Enguix, Natàlia. 2023. "Twitter com a oportunitat: identitats LGTB+, comunitat i seguretat". *Revista [Con]textos* no. 12 (octubre): 172-196. <https://doi.org/10.1344/contxt.2023.12.172-196>.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- Aguilar-Forero, Nicolás. 2017. "Cyber-activism and Waves of Communication Agitation: Ethnographic Considerations." *Íconos. Revista de Ciencias Sociales* 59: 123-148.
- Ardèvol, Elisenda, Marta Bertran, Blanca Callén, I Carmen Pérez. 2003. "Etnografía virtualizada: la observación participante y la entrevista semiestructurada en línea." *Athenea Digital* 3: 72-92.
- Brighenti, Andrea. 2007. "Visibility: A Category for the Social Sciences." *Current Sociology* 55: 323-342.
- Brownlie, Julie. 2018. "Looking out for each other online: Digital outreach, emotional surveillance and safe(r) spaces." *Emotion, Space and Society* 27: 60-67.
- Condis, Megan. 2018. *Gaming Masculinity: Trolls, Fake Geeks, and the Gendered Battle for Online Culture*. Iowa City: University of Iowa Press.
- Craig, Shelley, I Lauren Mcinroy. 2013. "You Can Form a Part of Yourself Online: The Influence of New Media on Identity Development and Coming Out for LGBTQ Youth." *Journal of Gay & Lesbian Mental Health* 18, no. 1: 95-109.
- Craig, Shelley, Andrew Eaton, Lauren Mcinroy, et al. 2019. "Navigating Negativity: A Grounded Theory and Integrative Mixed Methods Investigation of how Sexual and Gender Minority youth cope with Negative Comments Online." *Psychology & Sexuality* 11, no. 3: 161-179.
- Craig, Shelley, Andrew Eaton, Lauren Mcinroy, et al. 2021. "Can Social Media Participation enhance LGBTQ+ Youth Well-Being? Development of the Social Media Benefits Scale." *Social Media + Society* 7, no. 1.
- Enguix, Begonya. 2016. "Activismo y prácticas digitales en la construcción de una esfera LGTB en España." *Dados* 59, no. 3: 755-787.
- Enguix, Begonya. 2019. *Orgullo, protesta, negocio y otras derivas LGTB*. Madrid: Doce Calles.
- González, Margarita, I María José Hernández. 2008. "Interpretación de la virtualidad. El conocimiento mediado por espacios de interacción social." *Apertura* 8, no. 9: 8-20.
- Hine, Christine. 2004. *Etnografía virtual*. Barcelona: Editorial UOC.
- Jenzen, Olu, I Irmir Karl. 2014. "Make, share, care: Social media and LGBTQ youth engagement." *Ada: A Journal of Gender, New Media, and Technology* 5. <https://doi.org/10.7264/N39P2ZX3>.
- Kozinets, Robert V. 2010. *Netnography: doing Ethnographic Research Online*. London: Sage.
- Lucero, Leanna. 2017. "Safe Spaces in Online Places: Social Media and LGBTQ Youth." *Multicultural Education Review* 9, no. 2: 117-128.
- Martínez, Betty. 2006. *Homo Digitalis: Etnografía de la Cibercultura*. Colombia: Ediciones Uniandes.
- McInroy, Lauren, Rebecca J. McCloskey, Shelley Craig I Andrew Eaton. 2019. "LGBTQ+ Youths' Community Engagement and Resource seeking Online versus Offline". *Journal of Technology in Human Services* 37, no.4: 315-333.
- Mohamad, Khadijah I Ummu Syafiqah Mazlan. 2020. "Twitter as Safe Space for Self-Disclosure among Malaysian LGBTQ Youths". *Journal Komunikasi: Malaysian Journal of Communication* 36: 436-448.
- Murua, Iñaki. 2007. "Internet, campo y herramienta de investigación". *Teoría de la Educación. Educación y Cultura*

- en la Sociedad de la Información* 8, no.1: 25-41.
- Oosterhoff, Pauline. 2014. "Research Methods and Visualisation Tools for Online LGBT Communities". *IDS Evidence Report* 89.
- Paradis, Elise. 2016. "Searching for Self and Society: Sexual and Gender Minority Youth Online". *A LGBTQ Voices in Education: Changing the Culture of Schooling*, editat per Veronica E. Bloomfield i Marni E. Fisher, 87-101. New York: Paradigm Publishers.
- Pink, Sarah, Elisenda Àrdevol I Débora Lanzeni. 2016. *Digital Materialities. Design and Anthropology*. New York: Routledge.
- Talbot, Catherina, Amelia Talbot, Danielle J. Roe I Pam Briggs. 2020. "The Management of LGBTQ+ Identities on Social Media: A Student Perspective". *New Media & Society* 24, no.8: 1-22.
- Téllez, Anastasia. 2003. "Nuevas etnografías y ciberespacio: reformulaciones metodológicas". *I Congreso Online del Observatorio para la CiberSociedad*. <http://cibersociedad.rediris.es/congreso>
- Vickery, Savannah. 2016. "Queer Connections: Social Media as a Versatile Tool of the Marginalized Moroccan LGBT". *Independent Study Project (ISP) Collection*, 1-42.
- Wagaman, M. Alex, Keith J. Watts, Vee Lamneck, et al. 2020. "Managing Stressors Online and Offline: LGBTQ+ Youth in the Southern United States". *Children and Youth Services Review* 110, no.1.

* * *